

Тамара Малешев

Библиотека Матице српске,
Нови Сад
tamara.tamarica.m@gmail.com

Стручни рад
UDK 027.8(497.113)

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.1.7>

Оливера Топалов

Градска библиотека у Новом Саду
oliveratopalov@yahoo.com

Ирена Зечевић

Библиотека Матице српске, Нови Сад
irena.zecovic.bp@gmail.com

У СУСРЕТ ЈУБИЛЕЈУ: СПОМЕН БИБЛИОТЕКА КАРЛОВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ – 230 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА

Сажетак: Библиотека Српске православне велике гимназије карловачке, познатија као Карловачка гимназија, најстарија је школска библиотека код Срба. Настала је на темељима које су, у тешким културно-историјским условима, поставили и градили најцењенији интелектуалци оног времена. Одолевала је многим изазовима, и са фондом од преко 18.000 наслова данас представља место библиотечко-информационе, образовно-васпитне и културне делатности школе. Рад уједно прати и историјску перспективу и савремени тренутак Библиотеке Карловачке гимназије.

Кључне речи: Карловачка гимназија, историја, библиотека, библиотекари, фондови, корисници.

Из историје Сремских Карловаца

Сремски Карловци и њихова поља леже поред Дунава; у праисторијско и историјско доба били су путања којом су се селили различити народи са истока и запада Европе на Балканско полуострво, а одатле у

Малу Азију, и обрнуто. Овај центар духовности, који је стекао име Српског Сиона, по историографским списима први пут се помиње 1308. године као град-тврђава Каром. У *Ойачнику* из 1533. године из манастира Крушедол, први пут се помиње садашњи назив овог места, Сремски Карловци. Према писаним рукописним сведочанствима, до доласка Турака и њиховог пустошења 1521. године, ту је, поред осталих, била настањена и позната мађарска племићка породица Батори. За време турске окупације, у месту је поред мађарског и немачког живља живео и српски, постојале су две православне цркве и једна католичка. После Прве велике сеобе Срба 1690. године, Карловци постају директан наследник Пећке патријаршије и нови духовни центар свих Срба у којем су се одиграли значајни догађаји из историје српског народа, али и историје Европе. У европску историју Карловци улазе 1699. године као место где је потписан Карловачки мир између Свете алијансе (Аустрија, Пољска, Русија и Венеција) и Турске, уз посредовање Енглеске и Холандије¹, и 1848. године када је проглашена Српска Војводина. Сремски Карловци су од давнина били средиште српске културе и духовности. Изнедрили су 1726. године прву школу Максима Суворова, прву гимназију 1726. године, прву српску позоришну представу Емануила Козачинског *Смрћ Уроша Пејоћ њоследњеј цара срјској* изведену 1734. године, Богословију 1794. године, другу по старини у православљу, прво соколско друштво „Српски соко”, 1903. године, основали су часописе *Срјски Сион* (од 1891. до 1907) и *Бранково коло* (од 1895. до 1914).

Сремски Карловци, мали град у подножју Фрушке горе, препознатљив по црквеној архитектури, чувен по винима и нераздвојив од имена песника Бранка Радичевића. Старо градско језгро Сремских Карловаца проглашено је за културно добро од изузетног значаја 1993. године. Обухвата Карловачку гимназију, као најстарију у српском народу, кућу иницијатора њеног оснивања и великог народног добротвора Димитрија Анастасијевића Сабова, Саборну цркву Светог Николаја, Патријаршијски двор, Православну богословију „Свети Арсеније Сремац”, као и низ других историјски и архитектонски изузетно драгоцених здања.²

---

¹ Жарко Димић, *Сремски Карловци* (Сремски Карловци: Културни центар „Карловачка уметничка радионица”, 1994), 15.

² „Изгласан нови закон о Сремским Карловцима”, *Политика*, <http://www.politika.rs/scc/clanak/479460/Izglasan-novi-Zakon-o-Sremskim-Karlovcima> (преузето 26. 5. 2021).

Увод

После Сеобе Срба под Арсенијем III Чарнојевићем, на овим просторима старија српска места су била насељавана новим, српским досељеницима. У исто време, миграцијама из Аустроугарске мења се етнички карактер простора и Срби, некада староседеоци, бивају потиснути. У контакту са другим народима, нарочито Немцима, који су имали устаљену домаћу културу, где су се писменост и школовање подразумевали, Срби, у то доба слабо или нимало писмени, нису могли да се изборе за себе и своја права.³ Увиђајући да само просвећени могу бити равноправни са осталим народима, који нису као католици имали помоћ од власти, после двеју молби Арсенија III Чарнојевића (1698. године за отварање схоластичке гимназије у Сечују и 1706. године за отварање штампарије), и Исаије Ђаковић 1706. године аустријској власти упућује молбу „да се дозволи народу школе подизати”.⁴ Такође, поред молбе за отварање виших школа, на Српском народно-црквеном сабору 1708. године тражи се и оснивање штампарије и отварање великих и малих школа.⁵ Ипак, аустријске власти остају дуго неме на ове молбе, сматрајући да ће Србе лакше поунијатити неуке и неписмене. Највећу препреку развоју школства и просвете у то време, као и у целој Србији под Хабзбуршком монархијом представљао је недостатак наставног кадра и уџбеника. Учитељи су били углавном свештена лица, писмени и учени били су само свештеници и калуђери, а школе су биле под црквеном надлежношћу, манастирске и малобројне српскословенске. На молбу митрополита Мојсија Петровића, упућену руском цару Петру Великом, у Карловце 1726. године долазе браћа Максим и Петар Суворов, који оснивају руско-словенску школу и тако дају свој допринос описмењавању српског народа. Митрополит Мојсије Петровић у прогласу из 1727. године саопштава да у Карловцима отвара вишу школу (која је почела да ради следеће године 1728); објавио је и програм из којег се види да се изучавају матерњи, латински и грчки језик, граматика, реторика, логика, филозофија, догматика, моралка и црквено право.⁶ Царским декретом из 1727. године то се и дозвољава. Како декретом није омогућено државно финансирање

³ Коста Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке* (Нови Сад: Матица српска), 4.

⁴ Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке*, 3.

⁵ Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке*, 3.

⁶ Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке*, 4.

српских школа, а такође није било учитеља ни за ниже ни за више школе, ова прва школа Максима Суворова, коју је основао митрополит Мојсије Петровић, и школа Емануила Козачинског, коју је основао митрополит Вићентије Јовановић, трајале су колико и њихова борба да обезбеде материјална средства за школе.⁷ На молбу црквених великодостојника, првенствено митрополита Вићентија Јовановића, у српске школе 1731. године долази друга група учитеља из Русије. Везе Срба са Русима и њихова помоћ у кадру за прве школе, све је више спајала Србе са руском царевином. Руски учитељи, већином Малоруси, тадашњи становници Царске Русије али и источнословенских подручја под влашћу суседне Аустроугарске монархије, били су противници католичке пропаганде, о којој су много знали и на свом терену, трудили су се да остваре руски утицај међу својим српским ђацима.⁸ Ово све чвршће повезивање чак ни у војним круговима Аустрије није могло проћи непримећено, па су Срби били изложени притисцима усмереним ка одвајању од Русије, против којих су такође били присиљени да борити.

Устоличењем митрополита Павла Ненадовића настао је нови период у српском школству. Основао је Латинску школу у Карловцима 1749. године, а уместо учитеља из Русије ангажовао је своје калуђере и свештенство. Ову школу похађали су српски ђаци из Аустрије и Турске. Школа је постала важан чинилац у ширењу писмености и просвећености у нашем народу.⁹ Митрополит је радио све што је било у његовој моћи да унапреди рад школа: основао је Фонд у који су улагали и црква и народ, из којег су се финансирале народне школе, покренуо је делатност за оснивање ћирилске штампарије. Међутим, Латинска школа се гаси после његове смрти 1768. године. Гашење ове, али и неких других школа које је основао и обновио, последица је одлуке Марије Терезије 1770. године, која се односила на затварање свих приватних школа, а за отварање нових била је потребна дозвола државних власти. Магистрат је имао надлежност над школама, а архијерејима је одузето право да се старају о ученицима и професорима.¹⁰

⁷ Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке*, 4.

⁸ Владимир Ђоровић, *Историја Срба* (Београд: Алнари: Акиа М. Принц, 2006), 305.

⁹ Петровић, *Историја Српске православне велике гимназије карловачке*, 7.

¹⁰ Нера Легац-Рикић, *Сјомен-библиотека Карловачке гимназије и лејати Теодора Рагичевића, оца Бранкова* (Сремски Карловци: Каирос, 2011), 15.

Карловачка гимназија – историјски пресек

Историјски извори бележе да је у Сремским Карловцима 1791. године, иницијативом митрополита Стефана Стратимировића, као и трговца Димитрија Атанасијевића Сабова, основана најстарија Српска православна велика гимназија карловачка. Њену изградњу финансијски је, поред грађана Карловаца, потпомогао и Димитрије Атанасијевић Сабов, издвајајући за оно време огромна финансијска средства (20.000 форинти у сребру), као и многи угледни Срби, првенствено богати трговци и занатлије: Марко Гојковић, Василије Маринковић, Симеон Капетановић, Гаврило Хаџи-Крстић, Софроније Јовановић, као и уметник Јаков Орфелин. Са радом је почела 1. новембра 1791. године, у згради Покрово-богородичине школе, а истовремено је основана и њена Библиотека.¹¹

У Сремским Карловцима, 1791. године постојале су две основне школе: Српска вероисповедна и Немачка државна основна школа. Најстарији разред основне школе био је припремни за Гимназију и у њему су се учили латински и немачки језик. Због великог броја ђака отворена је припремна школа за Гимназију из које су, на основу резултата пријемних испита, ђаци уписивани у Гимназију.

Настава је почела 1. новембра 1792. године и одвијала се на латинском и немачком, а сваке наредне године повећавање бројности ученика условљавало је формирање нових одељења. По пројекту будимпештанског архитекте Јулија (Ђуле) Партоша, а средствима браће Анђелић, патријарха Германа и свештеника Стефана, 1891. године саграђена је данашња зграда у српско-византијском стилу. Изнад богато украшеног главног улаза постављена је спомен-плоча на којој пише: „Браћа Анђелићи српском народу.” Школске 1797/98. постала је шесторазредна, четири нижа тзв. „граматика“, и два виша „хуманиора” разреда, а од 1852. године уводе се седми и осми разред. Значајно је напоменути да је патријарх Јосиф Рајачић 1858. године основао штампарију под именом „Митрополитско-гимназијска типографија”, а да се 1860. године, његовом иницијативом, почела празновати школска слава – Свети Сава. Осим латинског, који је у то време у школама важио за наставни језик, изучавали су се немачки, историја, земљопис, природне науке, антропологија, римске старине, физика, логика и моралка, а касније је уведен и грчки језик. Радило се по плану и програму

¹¹ Нера Легац-Рикић, *Спомен-библиотека Карловачке гимназије и легац Теодора Радичевића, оца Бранкова* (Сремски Карловци: Каирос, 2011), 26.

који је важио у Угарској, према важећим наставним програмима царско-краљевских гимназија, а услед проблема са школовањем наставног кадра на просторима где је живео српски народ, као решење се наметнуло ангажовање странаца који су били први наставници и директори гимназије. Одлуке о именовању директора и наставног кадра биле су у надлежности митрополита Стефана Стратимировића. Први директор гимназије био је словачки професор Јохан (Јован) Грос, а касније Андреј (Андрија) Волни, такође словачки професор. За трећег директора именован је Георгије Карло Руми, а од 1821. године Павел (Павле) Магда, обојица Словаци. Професори и директори ове гимназије били су најцењенији просветни радници у оно време, угледни интелектуалци, велики педагози, људи велике ерудиције: Јаков Герчић (први Србин директор школе, постављен 1825. године), Јован Пантелић (професор, педагог и директор Карловачке гимназије), Јован Живановић (професор српског језика у Карловачкој гимназији, а потом и Богословији и отац модерног пчеларства), Григорије Лазић (професор латинског и грчког у Гимназији од 1891–1917), Василије Вујић (катихета, професор српског и немачког језика, а од преласка у Карловачку гимназију предавао је грчки језик и филозофију), Радивоје Врховац (професор, директор Карловачке гимназије и председник Матице српске) и др.

Из карловачке гимназијске клупе изашли су многи српски угледници – писци и јавне личности: Димитрије Давидовић, Бранко Радичевић (од 1947. године Гимназија носи његово име), Георгије Магарашевић, Илија Округић Сремац, Јосиф Рајачић, Сима Милутиновић Сарајлија, Стеван Шупљикац, Јован Стерија Поповић, Васа Стајић, Јован Хаџић, али и савременици Борислав Михајловић Михиз, Вида Огњеновић, Дејан Медаковић, који су својим животним стваралаштвом оправдали углед ове васпитно-образовне установе.

Велики помак у развојном путу Карловачке гимназије била је одлука школске управе да од школске 1907–1908. године и девојкама, али само из Сремских Карловаца, буде омогућено да прате наставу. Значајна година у историји Гимназије је и 1921. када је најпре постала државна, а затим и реална гимназија, али остао је „лепи дух” Карловачке гимназије, све до 1933. године када ипак постаје мешовита – и класична и реална.

Основана библиотека функционисала је до Другог светског рата, када су за време окупације, страдале све збирке и књижни фонд са 12.000 наслова, 50 портрета професора, добротвора и директора школе. Међу уништеном имовином били су и портрет и биста једног од најзначајнијих ктитора – Димитрија Атанасијевића Сабова, који су красили свечану дворану Карловачке гимназије.

Под управом НДХ опљачкана је школа, уништена Библиотека, забрањена употреба ћирилице и постојање клуба „Стражилово”. Уместо на српском језику настава се одвијала на хрватском, а уместо на француском и енглеском језику, предавања су била на немачком и италијанском. Назив града промењен је у Хрватски Карловци. Настава у Гимназији обустављена је 1944, да би 1945. радила, али само четири месеца. После рата, у наставу су уведени нови предмети: руски језик, историја НОБ-а, а укинута веронаука. Велика реконструкција зграде извршена је 1976. године. Бурна историја Гимназије се наставља 1977. године, када мења назив у Образовни центар карловачке гимназије, 1987. године школа добија назив Школа за друштвене делатности, а 1990. године постаје Класична филолошка гимназија.

Карловачка гимназија данас је филолошка гимназија која школује профиле класичне филологије (старогрчки и латински језик) и савремене филологије, уз обавезно учење два жива страна језика (енглеског, немачког, француског, италијанског, шпанског или руског језика), нарочиту пажњу посвећује изучавању српског језика и књижевности. У четвртој години Карловачке гимназије уче се и предмети Увод у општу лингвистику и Реторика и беседништво, а сваки са свог аспекта поспешује учење и знање матерњег језика. Услед великог интересовања ученика, старословенски језик и лингвистика изучавају се факултативно.

Библиотека Карловачке гимназије

Библиотека Карловачке гимназије, као и остале школске библиотеке, развила се спонтано, развојем саме школе. Почетни књижни фонд имао је 319 књига.¹² Развојем библиотеке, тј. попуњавањем фонда, 1871. године од дупликата Професорске библиотеке формирана је Ученичка библиотека на српском језику, али и на свим класичним и живим језицима који су се изучавали у Гимназији. Професорска и Ученичка библиотека спојене су у Спомен-библиотеку Карловачке гимназије, која је према плану требало да буде музејског типа. Била је у оно време најстарија и најбогатија гимназијска библиотека у Срба, закључно са 1921. годином са фондом од 18.198 књига и 8.481 годиштем периодике. Међу вредним књигама Спомен-библиотеке налазе се и легати Теодора Радичевића, оца Бранка Радичевића (81 књига), Јована Живановића (624 књиге), Паје Марковића Адамова (547 књига) и

¹² Нера Легац-Рикић, *Спомен-библиотека Карловачке гимназије и легати Теодора Радичевића, оца Бранкова* (Сремски Карловци: Каирос, 2011), 28.

Германа Анђелића, митрополита карловачког и патријарха српског (500 књига и 43 годишта периодике). Најбројније су књиге на немачком језику (8.313), српском и хрватском језику (7.199), затим на латинском и грчком, руском, чешком, словачком, словеначком, бугарском, али и на италијанском, француском, румунском, енглеском и мађарском језику. Ради очувања све књиге из Спомен-библиотеке смештене су у посебне просторије, закључане у стакленим ормарима, док су током НАТО бомбардовања 1999. године највреднији примерци смештени у сеф.

Значајну културно-историјску вредност Библиотеке представљају књиге са посветама и својеручним потписима угледних Срба оног времена. Поменућемо само неке који су свој драгоцени књижни фонд завештали Библиотеци: Теодор Радичевић – живео је и радио у Темишвару, био је карловачки ђак, као и његова два рано преминула сина (Бранко и Стеван). Библиотека коју је после смрти оставио Гимназији у свом фонду има књиге на немачком, српском, италијанском и француском језику; Јован Живановић – ђак Карловачке гимназије, филолог, а касније и професор српског језика у Гимназији и Богословији. Написао је неколико уџбеника српског језика и покренуо часопис *Српски ичелар*, чији се потписани примерци и данас чувају у Библиотеци; Павле Паја Марковић Адамов – у Карловачкој гимназији предавао је латински и грчки и српску књижевност. Био је и библиотекар у Гимназији, оснивач и уредник књижевног часописа *Бранково коло*; Герман Анђелић – велики добротвор и дародавац, митрополит карловачки и патријарх српски, оставио је брату у аманет да се сазида зграда за Гимназију, али и за Богословију у Карловцима. Његова лична библиотека од 500 књига и 43 годишта периодике чува се у Карловачкој гимназији.

Међу највреднијим књигама у фонду Карловачке библиотеке свакако је фототипско издање *Мирослављевој јеванђеља*, које је о свом трошку штампао и Библиотеци поклонио краљ Александар Обреновић 1897. године. Велику пажњу плене и вредне старе и ретке књиге: *Четворојеванђеље* из Мркшине цркве (1562), *Служабник* Вићенца Вуковића (1554), *Сѣмоірафија* Христофора Жефаровића (1741), *Вечийи календар* Захарије Орфелина (1783), *Грамаѣика* Мелетија Смотрицког (московско издање 1721, српско 1755), *Истѣорија* Јована Рајића (1794/95), *Живѣи и ѣриклѣченија* Доситеја Обрадовића (1783), чувени *Хербаријум* Андрије Волног, најстарија ботаничка збирка у Србији од изузетног значаја, настала је 1797. године и садржи 7.000 примерака биљака. *Сѣвјейи здравѣо разума* (1784). Библиотека чува и најстарија издања дела Вука Стефановића Караѣића: *Писменица сербскоја језика* (1814) и *Српски рјечник* (1818), затим Вуков превод *Новѣо завјейѣа* (1847), као и *Песме* Бранка Радичевића објављене исте године. Фонд се

с временом увећавао и попуњавао првенствено поклонима дародаваца, међу којима су и Иларион Руварац и црногорски књаз Никола Петровић. Већина дародаваца били су директори Гимназије, професори, затим бивши ђаци, али и разне институције и удружења: Друштво српске словесности, Српска академија наука и Српско лекарско друштво, као и познати књижари из Новог Сада, Прага, Беча и Брна. С обзиром на то да је по садашњем Закону о заштити споменика културе Србије граница заштићене српске књиге 1867. година, већина књига представља споменике културе и стога је, поред осталог, Библиотека проглашена за национално културно добро.

Улога библиотекара БМС у уређењу Библиотеке Карловачке гимназије

Говорећи о уређењу библиотека код нас, треба истаћи да су готово све српске научне и школске библиотеке 19. века биле уређене по струкама и алфаветском реду. Библиотекар Милан Димитријевић направио је списак стручних предмета за Библиотеку Карловачке гимназије: 1. Српскохрватски језик 2. Словенски језици 3. Грчки и латински језик 4. Немачки језик 5. Историја, географија и путописи 6. Математичке и природне науке 7. Економија 8. Педагогија, филозофија и богословија.

Изузетно важан циљ сваке библиотеке јесте очување и заштита њених фондова. Улога уређења библиотечког фонда Карловачке гимназије додељена је стручњацима из Библиотеке Матице српске. Сарадња почиње 1964. године када се ради на сређивању штампаних публикација издатих до 1921. године. На основу увида у свеопште стање, бројност, групе предмета по којима су сређене, године издања, врсте публикација, као и остале важне параметре, 1966. године почео је континуирани и систематски рад. Приступајући овом великом пројекту, комисија стручњака из БМС, међу којима су Иванка Веселинов, Бурђевка Љубибратић и Лазар Чурчић, најпре је дефинисала основни приступ сређивању Библиотеке.

Почетак рада подразумевао је одвајање дупликата и периодике, као и основно груписање по предметима класичних гимназија. Публикације су очишћене и дезинфиковане, раритетни примерци су рестаурирани и заштићени, сви примерци су инвентарисани, печатирани, налепнице за сигнатуру залепљене су на полеђину, а старе су остављене на предњој страни. Сигнатура се састоји из словне ознаке – скраћенице назива предмета и свака група почиње својим *numerus curens*-ом: Religio-RL (873 књ.), Latina-Lt (1.004 књ.), Graeca-Gr (766 књ.), Serbica-Slavica-Sr-Sl (1.920 књ.),

Germanica-Gm (1.369 књ.), Historia-Hs (1.622 књ.), Geographia-Statistica-Gr (642 књ.), Naturalia-Medicina-Nt (1.601 књ.), Chemia-Ch (57 књ.), Physica-Phy (150 књ.), Mathesis-Mth (212 књ.), Philosophia-Phl (970 књ.), Paedagogia-Pd (732 књ.), Juridica-Oeconomia-Jr (1.142 књ.), Encyclopaediae-Lexica-En (785 књ.), Variiae-Vr (1.100 књ.), Rukopisi-Rk (18 књ.), и библиотечке целине Тодора Радичевића-TR (81 књ.), Јована Живановића-JŽ (624 књ.), Паје Марковића Адамова-PM (547 књ.), Германа Анђелића-GA (500 књ.) и група дупликата-D (1.843 књ.).

Целокупан фонд, од 18.558 публикација, груписан је по предметима Гимназије, а у оквиру њих према формату. Израђена су четири каталога:

1. Алфаветски каталог – ћирилицом, азбучним, а латиницом абецедним редоследом;

2. Каталог по предметима и личним библиотекама;

3. Каталог према власницима-дародавцима;

4. Алфаветски каталог за потребе БМС.

Значајан део фонда су и периодичне публикације подељене на Периодику и Programmat, а обухватају школске програме и извештаје са територије Србије и Аустроугарске. Језички су класификовани на српски, немачки, мађарски и остали језици, поређани по местима и узбучени, а у оквиру наслова хронолошки поређани. Уређење је прекинуто због рестаурације и сређивања просторија Библиотеке, а настављено 1988. године. Мара Тодоровић, библиотекар саветник БМС, дала је допуне и измене „Пројекта и плана рада за систематизовање и обраду фонда” Иванке Веселинов и цео пројекат је реализован за три године (1991), када је свечано обележен и јубилеј – двестота годишњица Гимназије. „Након ранијих делимичних захвата, Библиотека Матице српске је на том пројекту интензивно радила од 1988. до 1991. године. Учествовало је тридесет конзерватора, књижничара и библиотекара, а Водич „Спомен-библиотека Српске велике гимназије карловачке” написала је Мара Тодоровић, руководилац пројекта.”¹³

Библиотека Карловачке гимназије данас и визије за будућност

Библиотека Српске православне велике гимназије карловачке предмет је стручних интересовања бројних домаћих и међународних стручњака. Стручни скупови, као што је „Манастири и библиотеке чувари кул-

¹³ Мара Тодоровић, „Спомен-библиотека Српске велике гимназије карловачке”, *Библиотечкарски годишњак Војводине* 29 (1992): 29.

турне баштине”, одржавају се последњих десетак година у манастирима „Свете Фрушке горе”.¹⁴

Говорећи о појму школска библиотека, у својој књизи *Библиотјека и културно наслеђе*, Борјанка Трајковић истиче да су: „Школске библиотеке део два система – школског и библиотечког, па се самим тим и њихов рад уређује двојако – прописима из области *образовања* и прописима из области библиотекарства. У савременој реформисаној школи библиотека има низ важних задатака; али у врху стоји обавеза да свој годишњи рад програмира и планира сходно плану и програму рада школе. Пре свега, обавезна је да оспособљавања ученика за перманентно и самостално читање књига, коришћење разних извора у стицању знања, и постепено увођење ученика у истраживачки рад. Задаци школске библиотеке су да ученика оспособљава да се самостално служи библиотечком грађом и информацијама којима располаже библиотека и други информационо-документациони центри.”¹⁵

Школска библиотека Карловачке гимназије данас има приближно 9.000 наслова. Већину књига чини стручна литература, школска лектира и приручна библиотека. Значајан део фонда смештен је у три просторије. У првој се налази читаоница, у другој је обезбеђено место за библиотекара, док се у трећој, осим књига, налази и фотокопир апарат. У просторији, која уједно служи и као читаоница, смештени су легати и приручна библиотека у обележеним застакљеним дрвеним ормарима.

Концепција смештаја књижног фонда урађена је по различитим критеријумима: одвојене су књиге на страним језицима, остатак фонда сложен је по УДК систему, док је школска лектира, ради лакшег коришћења груписана по ауторима и приступ фонду је отворен. Школска лектира се, за потребе корисника, набавља плански, а остатак фонда се допуњава донацијама. Међу ђацима је била веома популарна и посећена библиотекарска секција у организацији библиотекарке Драгане Голић. Наиме, у Библиотеци се користио Biblio програм, али нажалост услед застарелости више није у употреби. До укључивања библиотеке у COBISS 3, ученици задужења за књиге исписују ручно на картонима. Већина кабинета у оквиру Карловачке гимназије има своју библиотеку, у којој се налазе књиге за свакодневну употребу. У оквиру својих делатности остварила је добру сарадњу са Градском библиотеком Нови Сад, огранак у Сремским Карловцима, где

¹⁴ Стручни скупови одржавају се у организацији Српске читаонице у Иригу и Манастира Велика Ремета, уз благослов епископа сремског господина Василија.

¹⁵ Борјанка Трајковић, *Библиотјека и културно наслеђе* (Сомбор: Педагошки факултет, 2016), 31.

ђаци такође могу да позајмљују књиге. Успешна сарадња остварена је и у међународним оквирима са културним центрима (француским, италијанским, шпанским и норвешким), као и Конфуцијевим институтом у Новом Саду, која је резултирала вредним донацијама из ових установа културе, а на сваку књигу утиснут је посебно направљен печат.¹⁶

Непрекидна брига о драгоцености грађи и значајним историјским изворима, који сведоче о повесним токовима на овим просторима, наметнула је неопходност укључивања у дигитализацију, те је стручну помоћ у том процесу понудио Природно-математички факултет у Новом Саду. Сремски Карловци, као истакнути туристички центар, са својим културно-историјским знаменитостима, плене пажњу многих посетилаца. Велики део чине и организоване екскурзије, нарочито школске, приликом којих, у циљу боље интеракције, ђаци Карловачке гимназије преузимају улогу туристичких водича и настоје да што боље представе богату историју своје Карловачке гимназије и Библиотеке.¹⁷

Закључак

Културно-историјско трајање једног народа није усмерено само ка чувању и бележењу трагова материјалне културе; снага нације огледа се и у очувању оних традиција које називамо „културна баштина” или „културно сећање”. Трагови поменутих процеса видљиви су у многим градовима и местима данашње Србије, а једно од најупечатљивијих „станишта духа” управо су Сремски Карловци. Град који су походили великани разних култура данас поседује, уз низ цркава, Гимназију са савремено опремљеном библиотеком.

Библиотеке су једно од обележја градова у којима се налазе. Као што је данас, више хиљада година од њеног физичког нестанка, Библиотека у Александрији један од „знакова” по којем се препознаје тај египатски град, књижница у, по површини малом граду, Сремским Карловцима и славној гимназији у Српском Сиону спона је са културно-историјском баштином овог дела Србије. Данас је Српска православна велика гимназија карловачка савремено опремљена установа филолошког усмерења, а Библиотека у

¹⁶ Драгана Голић, Интервју Тамаре Малешев, Сремски Карловци, 23. 3. 2021.

¹⁷ Бранко Стојков, Интервју Тамаре Малешев, Сремски Карловци, 23. 3. 2021.

њеном саставу део је библиотечко-информационог система у Републици Србији.

Овај рад настоји да читалачку пажњу усмери ка савременим аспектима рада у библиотечко-информационој делатности у Србији, али и ван њених граница. Без обзира на савременост рада у библиотекарству, ауторке текста су се осврнуле на прошле дане када је Српска православна велика гимназија карловачка („Карловачка гимназија”) основана, јер овај пут у прошлост није „анахронизам” већ путоказ за будућност. Ова прича о „граду и библиотеци” још је једна од многих верзија древне крилатице да без знања о прошлости нема ни будућности.

Библиотека Карловачке гимназије настоји да негује и чува културну традицију, истовремено се укључује и прати савремене токове образовања, примењујући притом информационе технологије данашњице; организује промоције књига, креативне радионице, трибине и успешно реализује пројекте који обухватају богату културну прошлост Сремских Карловаца и оживљава сећања кроз његове историјске портале. Овенчана је Наградом „Мина Караџић” 2008. године за најуређенију библиотеку у Србији, чиме потврђује да је на правом путу.

Literatura:

1. Ćorović, Vladimir. *Istorija Srba*. Beograd: Alnari: Akia M. Princ, 2006. (na ćirilici)
2. Dimić, Žarko. *Sremски Karlovci*. Sremски Karlovci: Kulturni centar „Karlovačka umetnička radionica”, 1994. (na ćirilici)
3. „Izglasani novi Zakon o Sremским Karlovcima”, *Politika*, <http://www.politika.rs/scc/clanak/479460/Izglasani-novi-Zakon-o-Sremским-Karlovcima> (преузето 26. 5. 2021). (na ćirilici)
4. Legac-Rikić, Nera. *Spomen-biblioteka Karlovačke gimnazije i legat Teodora Radićevića, oca Brankova*. Sremски Karlovci: Kairos, 2011. (na ćirilici)
5. Petrović, Kosta. *Istorija Srpske pravoslavne velike gimnazije karlovačke*. Novi Sad: Matica srpska, 1951. (na ćirilici)
6. Todorović, Mara. „Biblioteka Srpske velike gimnazije karlovačke”. *Bibliotekarski godišnjak Vojvodine* 26 (1989): 37–40. (na ćirilici)
7. Todorović, Mara. „Spomen-biblioteka Srpske velike gimnazije karlovačke”. *Bibliotekarski godišnjak Vojvodine* 29 (1992): 29. (na ćirilici)
8. Trajković, Borjanka. *Biblioteka i kulturno nasleđe*. Sombor: Pedagoški fakultet, 2016.

Tamara Malešev

Matica Srpska Library, Novi Sad
tamara.tamarica.m@gmail.com

Olivera Topalov

Novi Sad City Library
oliveratopalov@yahoo.com

Irena Zečević

Matica Srpska Library, Novi Sad
irena.zecevic.bp@gmail.com

LIBRARY OF THE SERBIAN ORTHODOX GREAT GRAMMAR SCHOOL OF SREMSKI KARLOVCI THROUGH PAST AND PRESENT CHALLENGES

Summary: The library of the Serbian Orthodox Great Grammar School of Sremski Karlovci, better known as the Karlovci Grammar School, is the oldest school library among Serbs. Its foundations were laid by the most esteemed intellectuals of that time in difficult cultural and historical conditions, but it withstood many challenges. With a collection of over 18,000 titles, today it represents the place of library information, educational, and cultural activities of the school. This paper presents the historical perspective, as well as the current activities of the Karlovci Grammar School Library.

Keywords: Karlovci Grammar School, history, library, librarians, collections, users.

Примљено: 30. марта 2021.

Исправке: 19. маја 2021.

Прихваћено: 3. јуна 2021.